

SOVETLAR DAVRIDA MADANIYAT UYLARI FAOLIYATI

*Madrimova Gulzira Shaxnazarovna, Urganch davlat universiteti
tayanch doktoranti*

ACTIVITIES OF CULTURE CENTERS DURING THE SOVIET PERIOD

*Madrimova Gulzira Shakhnazarovna, Doctoral student of Urganch
State University*

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДОМОВ КУЛЬТУРЫ В СОВЕТСКИЙ ПЕРИОД

*Мадримова Гулзира Шахназаровна, докторант Ургенчского
государственного университета*

<https://orcid.org/0009-0005-9616-8899>

e-mail:
doktarantgulzira@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sovet davrining o'rnatilishi bilan kommunistik mafkuraning singdirilishi vositasi sifatida madaniyat uylarining hamda tashkilot va muassasalar qoshida to'garaklar faoliyatining ahamiyati yoritilgan. Ularning faoliyati, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi va qo'lga kiritilgan yutuqlar, yo'l qoyilgan kamchiliklar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Sovetlar, klub, madaniyat uylari, to'garak, madaniyat, mafkura, maktab.

Abstract: This article highlights the importance of the activities of cultural houses and circles within organizations and institutions as a means of instilling communist ideology during the establishment of the Soviet era. Their activities, state support, and achievements and shortcomings are analyzed.

Keywords: Soviets, Club, houses of culture, circle, culture, ideology, school.

Аннотация: В статье подчеркивается значение деятельности домов культуры и кружков в организациях и учреждениях как средства насаждения коммунистической идеологии с установлением советской эпохи. Проанализированы их деятельность, государственная поддержка, достижения и недостатки.

Ключевые слова: Советы, клуб, дома культуры, кружок, культура, идеология, школа.

KIRISH. Xiva zamini tarixning barcha bosqichlarida madaniyat va ma'naviyat o'chog'i bo'lgan. Xonlik davri tugatilib, sovet hokimiyatining o'rnatilishi kommunistik mafkuraning targ'ib qilinishi bilan birga kechgan. Murakkab sharoitda xaqimiz milliy madaniyatini saqlab qolgan. Bu davrda kommunistik go'yalarni keng xaq ommasiga singdirish harakati madaniyat uylari faoliyatini yo'lga qo'yish bilan ahamiyatligini aks ettirgan. Dastlabki madaniyat uylari 1920-yillar boshida ishchilar uchun "Klub"lar shaklida ochilgan. Madaniyat uylarining ochilishi 1920-yillarda boshlangan, 1930-yillarda keng miqyosda rivojlangan.

METOD. Ushbu mavzuni yoritish davomida ilmiy tadqiqotning bir nechta uslublari, jumladan, ma'lumotlarning tahlili, qiyosiy tahlil, sintez, shuningdek, qonunlar yaratilishining xronologik tahlili, xolisligi, realligi kabi prinsiplaridan foydalanildi.

MUHOKAMA. Tadqiqotlarda Xiva shahrining 1930-yillargacha tarixi o'rganilgan. Shaharning 1930-yillardan keyingi holati manbalar asosida keng qamrovli o'rganilishi lozim. O'rganilayotgan mavzu bo'yicha fond hujjatlari yetarlicha o'rganilmaganligi mavzuning yoritilish ahamiyatini oshiradi. 1932-yil 19-oktabrda klublarni qayta tashkil etish to'g'risida qaror qabul qilingan.

1938-yilda kelib, yangi kasaba uyushmalari klublari tasdiqlanishi belgilangan[2]. Ma'naviyatni rivojlantirishda madaniyat muassasalari muhim o'rin egallagan. 1940-yillarda savodsizlikka qarshi kurash rasman tugatilganligi e'lon qilingan. Shu asosda madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan tadbirlar yo'lga qo'yilgan. 1948-yil Xiva shaharda 1 ta madaniyat uyi, 10 ta klub, 11 ta kutubxona faoliyat yurgizgan[3]. 1957-yildan Xiva shahridagi madaniyat uyi yangi binoda o'z faoliyatini ko'rsatgan[4].

1930-yillarda jamoalashtirish davrida qishloqlarda ham madaniyat uylari ochilgan. Ularda siyosiy targ'ibot, spektakllar, to'garaklar tashkil etilgan. Madaniyat uylari, maktablar, tashkilotlar, sanoat korxonalari qoshida havaskorlik to'garaklarining tashkil etilishi kommunistik mafkuraning keng yoyilishiga xizmat qilgan. Jumladan, Xivada faoliyat yurgizgan havaskor komsomol drama to'garagi to'ng'ichlaridan biri bo'lib[1], 1922-yilda Hamza Hakimzoda Xivaga tashrifida a'zolari to'plab, 72 kishidan iborat Xiva teatr truppasini tuzganligi to'grisidagi ma'lumotlar qayd qilingan[1].

1934-yilda klublarning ishlari to'g'ri yo'lga qo'yilmaganligi sababli klublarda muddatli ishlar tashkil qilish va ularni malakali kuchlar bilan ta'minlashni tuman maorifiga topshirish to'g'risida buyruq berilgan[5].

Bundan tashqari har bir maktablar qoshida ham shunday to'garaklar faoliyati yo'lga qo'yilgan. Xiva shahridagi Vorishilov nomli o'rta maktabning a'lochi o'quvchisi Anabibi Masharipova o'qishda a'lochi bo'lishi bilan birga yosh aktritsa hisoblangan. U yoshlar teatrining faol a'zosi bo'lgan[6]. Ijbobiy o'zgarishlar bilan birga kamchiliklar ham ko'zga tashlangan. Jumladan, Vorishilov o'rta maktabida tashkil qilingan havaskorlar drama to'garagi o'qish yilining birinchi choragida bir martagina konsert qo'yganidan so'ng o'z-o'zidan tarqalib ketgan[7]. Bunday to'garaklar o'rta maxsus ta'lim muassasalari faoliyatini ham qamrab olgan. To'garaklar barcha sohalar bo'yicha tashkil qilingan. Jumladan, Osoaviaxim, ya'ni yoshlarni harbiy bilimlarga o'rgatish ishlari yo'lga qo'ygan. 1940-Sverdlov nomli 19-son pedagogika bilim yurtida mudofaa to'garagi faoliyati tashkil qilingan hamda 120 ta merganlar yetishib chiqqan[8].

NATIJALAR. Yuqoridagi to'garaklar viloyat markazi Xiva shahrida faoliyat yurgizgan. Shuningdek, viloyat yosh texnika va tibbiyotchilar

stansiyasi bolalardan yosh kino mexaniklar, aviomodelchilar, elektrotexniklar, temirchi duradgor va yetakchi ustalar tayyorlagan. 1946-yilda jami to'garak a'zolari 103 tani tashkil qilganligi to'garak ishi to'g'ri tashkil etilganini ko'rsatadi[9].

Xiva shahrida bolalarning texnik stansiyasining Sharq naqshlari va ganch o'ymakorligining o'ragnish to'garagiga Ro'zmat Masharipov boshchilik qilgan[10]. To'garak faoliyatining to'g'ri yo'lga qo'yilganligi o'z natijalarini ko'rsatgan. Jumladan, ushbu stansiyaning hunar o'rganuvchi bolalari 1950-yilda respublika olimpiadasiga qizg'in tayyorgarlik ko'rishgan, naqsh o'ymakorligi, ganch sohasi bo'yicha shishaga rasm ishlab Sharq naqqoshlik namunalari bilan bezagan hamda o'zlarining yuksak mahoratlarini namoyon qilishgan. Bundan tashqari, avtomodel to'garagi qatnashchilari oddiy panellardan tashqari brizent va rezina motorli modellar taqdim qilishga erishganlar[11]. Aynan shu to'garak a'zolari 1950-yildagi XVIII aviomodelchilar musobaqasiga qatnashib katta yutuqlarni qo'lga kiritishgan. Aviomodelchilardan B.Madaminov o'zi yasagan motorli samolyotini musoboqada uchirib, 1 soat 32 daqiqa parvoz qildirib respublika rekordini yangilagan[12]. Bu kabi yutuqlar yoshlarni yangi g'oyalarni yaratishlarida katta kuch vazifasini bajaragan.

To'garaklar faoliyati zavodlar qoshida tashkil qilinishida olgan nazariy bilimlarini amalda qo'llashga xizmat qilib, yuqori saviyali ishchi qatlamini shakllanishga xizmat qilgan. Masalan, Xivadagi yog' zavodida texnikani o'rganish to'garagi asoschisi Anatoliy Nikolayevich Fokin bo'lib, yoshlarga texnika sirlarini o'z ma'ruzalari orqali yetkazgan[13]. Shu bilan birga ma'ruzalar zavod ishini o'rganish orqali amaliy mustahkamlangan.

1951-yilda Xiva shahar madaniy-oqartuv bo'limi qoshida sa'natchi va adabiyotchilar to'garagi tashkil qilingan bo'lib, uning 50 dan ziyod a'zosi bo'lgan[14].

1964-yilda faoliyat yurgizgan yosh tabiatshunoslar stansiyasining ishlari yanada yahshilash to'g'risida masala ko'rilgan. To'garak faoliyatini takomillashtirib, yangidan 5 ta to'garak tashkil qilingan, jami 120 ta o'quvchi jalb qilingan[15]. To'garaklar faoliyatida bunday o'zgarishlar izchil yo'lga qo'yilgan.

XULOSA. Yuqoridagi masalalar Sovetlar davrida barcha qatlamlarga kommunistik mafkuraning

targʻib etilishi madaniyat uylari hamda toʻgaraklar faoliyatining yoʻlga qoʻyilganligini koʻrsatadi. Madaniyat uylari kommunistik mafkurani amaliy tadbirlar bilan singdirsa, toʻgaraklar yosh kommunist kadrlarni tayyorlashga xizmat qilgan.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Т.Қиличев. Хоразм халқ театри. XIX асрнинг охири – XX аср бошлари тарихий-этнографик очерк. 173 бет.
2. БСЭ1/Клубы. <https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%91%D0%A1%D0%AD1/%D0%9A%D0%BB%D1%83%D0%B1%D1%8B> ст.151-152.
3. Протоколы сессии горисполкома за 1948 г. Фонд 237. Опис 1. Хр. 30. Протокол №5. Ўзбекистон СССР Министрлар Советининг 1948 йил 11 август “Хоразм область Ижроия Комитетининг иши тўғрисида” ги қарорнинг бажарилиши. 21-бет.
4. [Дома культуры и клубы Хивинского района. https://www.culture.ru/institutes/48493/raionnyi-kulturno-dosugovyi-centr-s-khiv.](https://www.culture.ru/institutes/48493/raionnyi-kulturno-dosugovyi-centr-s-khiv)
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси архивининг Хоразм вилояти бўлими. Фонд 6. Опись 1. Хр 314. 1935 йил. 173 бет.
6. Inqilob Quyoshi. 1938-yil 20-dekabr. 4-bet.
7. I.Abdullayev. Тоʻgarak tarqaldi.//Inqilob quyoshi.1939-yil 27-fevral. 4-bet.
8. Osoviaxim ishlarini tubdan yaxshilaylik.//Xorazm Haqiqati. 1940-yil 17-iyun. 4-bet.
9. О.Бобожонов, Р.Каримжонов. Ёш усталар // Хоразм ҳақиқати.1946 йил 2 июль. 2-бет.
10. С.Ибрагимов, О.Матжанов, У.Қурбонов. Хивада маданият уйи очилиши // Хоразм ҳақиқати. 1949 йил 22 октябрь. 4-бет.
11. Қ.Умар. Болалар олимпиадасига таёргарлик // Хоразм ҳақиқати. 1950 йил 27 май. 4-бет.
12. Авиамоделчиларнинг муваффақиятлари // Хоразм ҳақиқати. 1957 йил 20 сентябрь. 4-бет. №186 (8105).
13. К.Циканов. Хурматга сазовор инженер // Хоразм ҳақиқати. 1950 йил 22 ноябрь. 2-бет.
14. Ю.Рўзметов. Ёш адабиётчилар тўғараги // Хоразм ҳақиқати. 1952 йил 24 февраль. 4-бет.
15. Фонд 237. Опис 1. Хр. 77. Протокол- 2. 18 январь 1964 й. 11-бет.

